

BÜTÇE VE KAMU FİNANSMANI: KAMU SAĞLIK VE EĞİTİM HARCAMALARI

Prof. Dr. H. Hakan YILMAZ
Aralık 2017

I. MALİYE POLİTİKASI: BÜYÜME VE KALİTE

İktisat Politikası ve Maliye Politikası: Temel Farklılık

- İktisat politikasında esas olarak kararlar piyasa tarafından belirlenirken,
- Maliye politikasında belirleyici olan siyasi karar alma süreci
  - Kim kamu harcamalarını finanse edecek?
  - Kamu harcamaları hangi toplumsal ihtiyaçları öncelikle karşılayacak. Kamu harcamaları nerelere gidecek? Kim bundan fayda görecek?

II. SAĞLIK SEKTÖRÜ VE KAMU MÜDAHALESİ SORUNU

Maliye Politikası (Kamu Müdahalesi): Sağlık Politikaları Oluşumu

---

- Maliye politikası diğer iktisat politikası araçlarından farklı olarak doğrudan hükümetin belirleyici olduğu bir politika alanı konumundadır.
- Bu çerçevede, maliye politikası içinde kamu sağlık politikaları diğer ekonomi politikalarından farklı olarak ülkenin **siyasi karar alma süreci çerçevesinde** şekillenmektedir.

SAĞLIK HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ

- Sağlık harcamalarının sunum düzeyi ve kalitesi **insan yaşamının süresini uzatması** yanında özellikle **koruyucu sağlık hizmetleri yoluyla negatif dışsallıkları azaltması** nedeniyle de ekonomide büyümeyi pozitif etkilemektedir (Yılmaz, 2007).

SAĞLIK HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ

- Devletin veya geniş anlamda kamunun sağlık sektöründe faaliyette bulunmasını açıklayan iki ana neden bulunmaktadır.
  - Bunlardan ilki, piyasanın Pareto etkinliğinden uzaklaşmasına sebep olan piyasa başarısızlıklarının varlığıdır. Bunlara,
    - kamusal mal ve hizmetlerin varlığı,
    - piyasalarda eksik rekabet (imperfect information),
    - bilgi asimetrisi (imperfect information),
    - eksik piyasalar ve
    - dışsalıklar örnek olarak verilebilir.
  - Devletin ekonomiye müdahalesini açıklayan ikinci grup neden ise gelir eşitsizliğidir (income inequality). Piyasa Pareto etkinliğinde olabilir ama bununla birlikte sağlık güvencesi dışında olan ve yoksul olan insanlar sağlık hizmetinden faydalanamıyor olabilir.

SAĞLIK HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ

- Sağlık hizmeti ve bireyin yaşam alışkanlıkları
- Tıbbi araştırmalar –patent
- Bulaşıcı hastalıklar
- Hizmetten faydalanan kişinin hizmetten kaynaklanan yanlış tedavi, yanlış teşhis gibi maruz kaldığı olumsuzlukların maliyeti diğer piyasalarda katlanılan maliyetlerden çok farklı ve kimi durumda geri dönüşü olmaz niteliktedir.
- Bu faktörler kamunun düzenleyici olarak bu piyasaya müdahale etmesinin temel gerekçeleri olmaktadır.

Ekonomi:Sağlık Sektörü (Piyasası)

- Sağlık hizmetlerinin sunulduğu piyasalar standart rekabetçi piyasalardan yapısal faktörlerin etkisiyle farklılaşmaktadır. Bu farklılıkları göz önüne alarak bu piyasaya yönelik politikalarını geliştirmesi ve uygulamaya konması gerekmektedir.

Standart Rekabetçi Piyasalar	Tedavi (Sağlık) Piyasaları
Bir çok satıcı vardır	Sınırlı sayıda hastane (özellikle belli büyük kentlerde)
Kar amaçlı firmalar bulunmaktadır	Hastanelerin önemli bir bölümü (ihmal edilmeyecek düzeyde olan) kar amaçlı kurulmuş değildir
Homojen (benzer) mallardan oluşmaktadır	Mal ve hizmetler birbirinden farklıdır (heterojen)
Tüketiciler İyi bilgilendirilmiştir	Tüketiciler hizmeti talep edenlerin bilgilendirme problemi vardır
Doğrudan tüketiciler ödemeyi yapmaktadır	Hastalar maliyetin belli bir bölümünü karşılamaktadırlar

Kaynak: Stiglitz (1988)

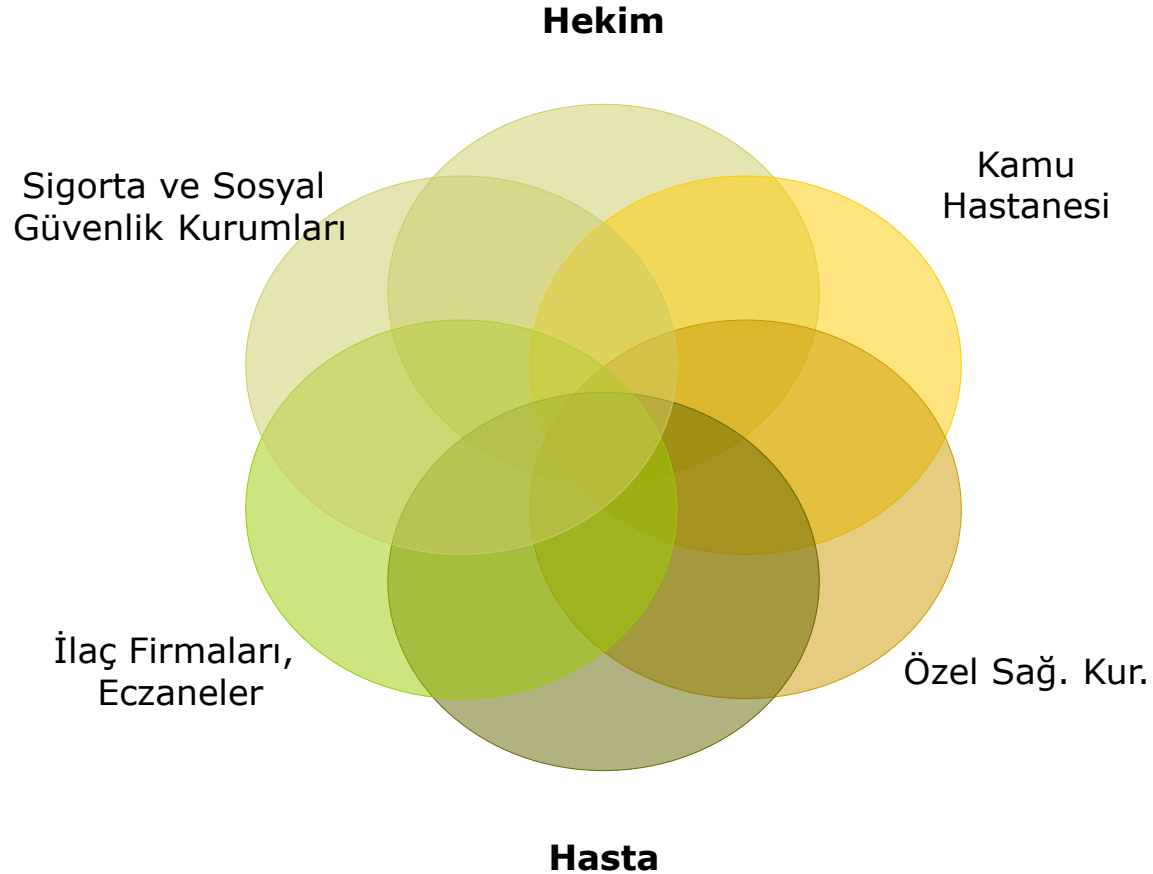
Ekonomi: Sağlık Sektörü (Piyasası)

- Sağlık sektörünü diğer sektörlerden ayıran temel farklılık aslında bu sektördeki “**belirsizliğin yaygınlığıdır**” (Arrow, 1963).
- Bu yapı hizmet sunanlara (hekimlere) hizmet sundukları konulara ilişkin **yapay talep yaratma (supplier induced demand) gücü** vermektedir (Ewans, 1974; Wenberg, 1982).
- **Hekimin fayda fonksiyonu**, hem **hastanenin çıkarının** hem de **hastanın çıkarının artan bir fonksiyonu** haline gelmektedir.
- Bu aşamada sunulan **hizmete ilişkin ödeme sistemleri buradaki çıkarın çelişmesine yol açmaktadır**. Bu ise hekimin optimizasyon tercihine göre sunulan hizmetin miktarını ve kalitesini etkilemektedir.

$$\text{maksimum}_q U(\Pi_i(q), B_j(q))$$

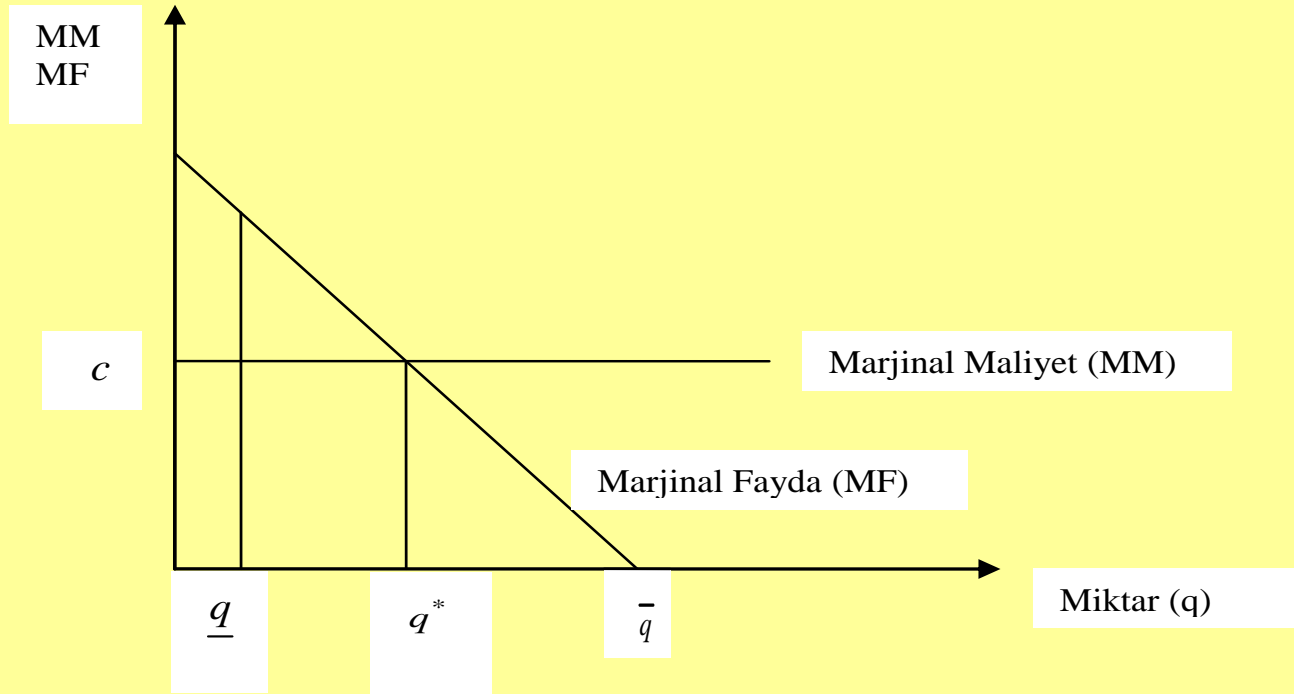
Hekimin Fayda Fonksiyonunu Kimler Belirler

Ekonomi: Optimum Hizmet Miktarı

Şekil 1: Alternatif Ödeme Sistemlerinde Hizmet Sunumu

$$\underline{q} \leq q_s < q^* < q_c \leq \bar{q}$$

Sağlık Harcamaları Büyüme

- Sağlık harcamalarının büyümeye katkısı ve kalitesi konusunda değerlendirilmesi gereken bir husus bizzat bu **sektörün içindeki önceliklendirme meselesidir**. Önleyici ve temel sağlık hizmetleri ile daha yüksek maliyetli tedavi edici sağlık hizmetleri arasındaki tercih, birincisinin sosyal faydasının maliyetinden daha yüksek olmasının beklendiği bir ortamda daha bir önem kazanmaktadır (Emil et al, 2003:10).
- Türkiye gibi bazı gelişmekte olan ülkeler açısından kamunun sağlık harcamalarının bir diğer önemi de nüfusun önemli bir bölümünün sağlık harcamalarının **kamu tarafından finanse edilmesidir**.
- Bu durum ekonomiyi fiyat oluşumuna kamunun müdahalesi nedeniyle etkilemektedir. **Kamunun müdahalesi nedeniyle** fiyat mekanizmasının etkin çalışmaması, rekabet koşullarının etkin işlememesi ve yolsuzluk, rüşvet gibi süreci olumsuz etkileyen unsurların varlığı ekonomideki büyümeyi sektör kaynaklı olumsuz etkilemektedir.

III. TÜRKiYE'DE SAĞLIK HARCAMALARI

OECD ÜLKELERİYLE KARŞILAŞTIRMALI BİR PERSPEKTİFTE TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARI

VI. MALİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SAĞLIK HARCAMALARI

III. EĞİTİM

EĞİTİM HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ SORUNU

- Sosyal faydasının sosyal maliyetinden yüksek olması ve beşeri sermayeyi geliştirerek ekonomide verimliliği artırması, nedenleriyle eğitim harcamalarına öncelik verilmektedir.
- Piyasa başarısızlığına dayanarak kamununun eğitim sektörüne müdahale etmesi öncelikle dışsallıkların varlığıyla açıklanmaktadır. (Stiglitz, 1998). Eğitimli bir topluma sahip olmanın getireceği ekonomik ve sosyal altyapı başta piyasa mekanizması ve devlet yönetiminin etkin çalışması açısından oldukça önemli görülmektedir (Stiglitz, 1998:372).
- Dışsallık ile burada öne çıkarılan pozitif dışsallıktır. Bir diğer ifadeyle, eğitime yönelik olarak yapılan harcamaların sadece harcamaya konu olan kişinin değil, toplumun ve o ülke ekonomisinin de fayda düzeyini artıracakları öngörülmektedir.

EĞİTİM HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ SORUNU

- ***Eğitim tam bir kamu malı/hizmeti niteliğinde değildir.*** İlave bir öğrencinin eğitiminin marjinal maliyeti sıfırdan farklıdır. Bir diğer ifadeyle, eğitim hizmetinden faydalanan bir kişinin yararlandığı hizmetin maliyetini hesaplamak mümkündür. Marjinal maliyet ile ortalama maliyet hemen hemen eşit çıkmaktadır (Stiglitz, 1988:372).
- Dolayısıyla eğitim adalet, savunma, güvenlik gibi tam kamusal mal ve hizmetlerden ayrılmaktadır.
- İkinci temel faktör ise fırsat eşitliği kavramıdır. Fırsat eşitliği sosyal adalet kavramı ile ilgili bir öğe olarak kabul edilmekte ve sosyal adaletin varlığının bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır (Barr, 1993).

EĞİTİM HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ SORUNU

- Özellikle toplumsal bir dönüşümü yaşayan ülkelerde eğitimin dışsallık etkisi çok daha önem kazanmaktadır. Örneğin ciddi göç alan ülke veya kır-kent nüfusu kent lehine hızlı bir dönüşüm yaşayan toplumlarda bu değişimin daha doğru yönlendirilmesinde eğitim önemli bir rol üstlenmektedir.
- Yine toplumsal açıdan eğitimin bir diğer olumlu katkısı da insanların geleceğe yönelik olarak beklentilerini olumlu etkilemesidir. Ailelerin çocuklarının iyi eğitim alması konusundaki beklentileri ve bunun getireceği tatmin duygusu, kişilerin daha iyi eğitim aldıklarını düşünmeleri sonucu geleceğe ilişkin olarak taşıdıkları umut gibi.

EĞİTİM HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ SORUNU: BÜYÜME

- Eğitim harcamaları ile ekonomideki verimlilik arasındaki ilişki, bugüne kadar yapılan bir çok ampirik çalışmayla ortaya konmuştur. Eğitim harcamalarındaki artış ekonomideki insan gücünün verimliliğini artırmakta, dolayısıyla büyümeyi olumlu etkilemektedir.
- Eğitim harcamalarının büyüme ile ilişkisi esas olarak beşeri sermayenin (human capital) gelişmesi ile kurulmaktadır.
- Beşeri sermaye, bireye mal olmuş, beceri diye tanımlanabilecek yetenekler ile, diğer nitelikli değerler olarak tanımlanmaktadır (Culyer 1980).

EĞİTİM HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ SORUNU

- Beşeri sermaye teorisi iki yaklaşım çerçevesinde açıklanmaya çalışılmaktadır:
  - Bunlardan ilki, **artık öge** (residual factor) yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre, toplam üretim düzeyindeki artışın üretim faktörlerindeki artışın üstünde gerçekleşmesi sonucu aradaki açıklanamayan farkın önemli bir kısmı işgücünün eğitimindeki artıştan kaynaklanmaktadır.
  - İkinci olarak, **fayda-maliyet analizi** çerçevesinde, eğitim sektörüne yönelik olarak kişilerin ve kamunun aktardığı kaynağın büyüklüğü ve bileşiminin ekonomide kaynak kullanımını etkilemesi suretiyle ne düzeyde bir etkinliğe ve/veya etkinlik kaybına yol açacağıdır. Bu ise orta vadede büyümeyi etkilemesi açısından önem taşımaktadır.

EĞİTİM HARCAMALARI: KAMU MÜDAHALESİ SORUNU

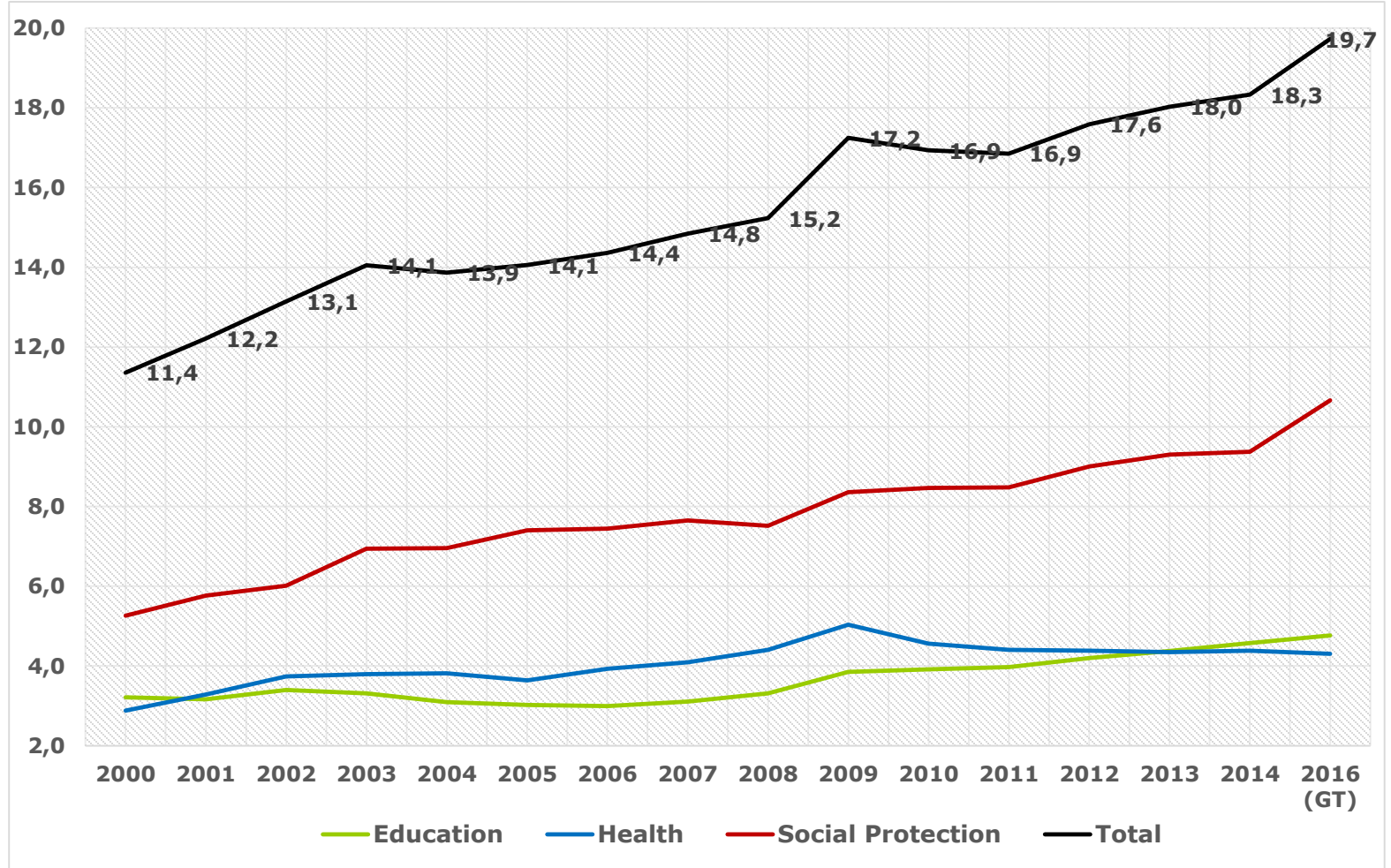
- Barr (2002:161) iki temel sorunun ekonomide karar alma süreçleri çerçevesinde iyi tartışılmış olması gerektiğini söylemektedir. Bu sorular;
  - (i) farklı eğitim seviyelerinde etkin harcama düzeyinin ne olacağı,
  - (ii) vergi mükellefleri tarafından hangi etkinlik düzeyinde bir fonlamanın yapılacağı.

TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARINA BAKIŞ

Sosyal Harcamalara Genel Bir Bakış

Public Social Expenditures in Turkey (As Share of GDP, %)

